

Književnost.

Dr. Fr. Kidrič: **Framasonske lože hrvaških zemelj Napoleonove Ilirije** v poročilih dunajskega policijskega arhiva. (Ponatis iz Rada jugosl. akademije znanosti i umjetnosti. Knj. 206. U Zagrebu 1915.)

Dobe se resni zgodovinarji, ki vpliva framonstva na svetovne dogodke ne priznavajo. In vendar se ne dá več dvomiti, da ima loža v vseh državah svoje kremplje vmes, zlasti pa v tej svetovni vojni. Poznati bistvo in cilje te organizacije je pač dolžnost vsakega izobrazenca. Pri nas v Avstriji je leta 1897. nekaj odličnih katoliških zgodovinarjev in politikov priredilo na Dunaju 12. predavanj o prostozidarstvu v Avstro-Ogrski (izšla so pozneje kot knjiga: Dr. Hugo Walther: Die Freimaurerei Österreich-Ungarns, Herder, Wien, 1897, K 3-60). Med drugimi članki nahajamo tudi sestavek Buquoy-ev: Von Kaisers Franz Verbot der Logen bis 1848. Kdor ima omenjeno knjigo, bo sedaj s Kidričovo razpravo lahko prav temeljito razširil svoje poznanje lože iz dobe cesarja Franca, zlasti z ozirom na južne dežele. Iz teh-le mest framasone nam je pisatelj obelodanil: iz Dubrovnika, Karlovca, Kotora, Makarske, Reke, Splita, Šibenika in Zadra. Kakor dandanes, tako so se framasoni tudi pred 100 leti skrivali v temo in noč; ta sestavek nam jih na podlagi virov in listin razkriva. Nekaj nad 250 imen izvemo iz teh list. Pisatelj k temu pripominja (str. 52.): »Če drži podmena, da je bila velika večina teh nad 250 mož res med francosko-ilirskimi framasoni, se mora konstatirati, da je imelo framonstvo za Ilire nenavadno privlačno silo. Kaj je temu v višji meri pripomoglo: ali zgovornost Francozov ali radovednost Ilircev, je danes težko določiti; vsiljuje pa se misel, da so Francozi imeli jasen načrt, privabiti ložam čim več domačinov, s čimer se podčrtuje tudi domneva, da so šli cilji dela v francosko-ilirskih ložah preko oficialnih framasonskih trditev.« Zanimiva je tudi ta-le Kidričeva opazka (str. 58.): »Da bi se bilo v francosko-ilirskih ložah obogatilo domače slovensko ali hrvaško slovstvo, pa ni posebno verjetno: obredni jezik ljubljanske in pač tudi karlovške lože je bila francoščina, ostalih lož pa francoščina in laščina, in teh dveh jezikov so se posluževali pač tudi Iliri, ako so hoteli napisati za ložo pesem ali razpravo.« »Prosto ljudstvo se s francosko-ilirskimi framasoni vključilo njihovi priznani dobrodelnosti ni sprijaznilo.« (Str. 60.)

J. D.

Dr. Fr. Ilešič: **Rajska ptica.** (Preštampano iz XX. knjige »Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena.«) U Zagrebu, 1915. — Kdo pri nas ne pozna ljubke Valjavčeve pesmi »od nebeške gloriје«?

Stoji, stoji tam samostan,
menih je v njem, ki leto in dan

premišljal je samo le-tó,
kako v nebesih je lepo...

Valjavec je pesem slišal od svoje stare matere, ki jo je istotako čula od matere ali babice... Kako daleč naj gremo nazaj? Prof. Ilešič dokazuje, kako so pridigarji 15. in 16. stoletja pogosto rabili ta motiv v pridigah o veselju nebeškem. Misli pa, da je motiv predkrščanski (grški? Amor in psiha?) in je v krščanski dobi dobil sedanje lice. Dr. Ilešič zasleduje pravljico na vse strani, kamor le more; v hrvatski poeziji sta jo porabila Vraz in Trnski, v ruski Karamzin, v češki poleg dveh starejših (Jan z Hvězdý, † 1853, in Vladimír Štátný) tudi Jaroslav Vrchlický.

J. D.

Dr. Gregorij Pečjak: **O cerkveni pesmi.** 1915. Založil kn.-šk. ordinariat. Tisk Kat. tiskarne v Ljubljani. Str. 29. — Namen knjižice je: naše pesnike navdušiti za versko liriko, in sicer tako, ki bi bila obenem pripravna za uglasbljenje. Pred vsem potrebujemo evharističnih in Marijinih pesmi. Pisatelj, — ki govori iz dolgotrajne izkušnje, — stavi jako resne in tesne zahteve na cerkveno pesem, takó glede vsebine (boži molitev!), kakor glede oblike in tehnike sploh. Držeč se načela, da se tudi iz napak lahko učimo, navaja precejšnje število svarilnih zgledov. Vendar pa naj bi brošurico prečital vsak pesnik-začetnik; zlatih naukov najde v njej iz poetike sploh: o blagoglasju, o ritmu, rimi, kitici.

J. D.

Izobraževalna knjižnica. IV. zvezek. Ponatis iz »Gorenjca«. Kranj, 1915. Izdaja, zalaga in tiska »Tiskovno društvo« v Kranju. Str. 64. Cena 40 vin. — Upravišтво »Gorenjca« naznanja na letaku, ki je knjigi priložen, da je izdajanje »Gorenjca« oblastveno zabranjeno in da razpošilja to knjigo kot majhno odškodnino za ustavljeni list. Majhno odškodnino? Skromnost, ki gleda iz tega pridevnika, ni bila še nikoli tako upravičena, če se ta quidproquo sploh še sme imenovati odškodnina. — Knjiga obsega dve povestici ter dve strani smešnic. »Zadnja luteranka, prizor iz leta 1615.«, ki ga je spisal P. Bohinjec, je zgodovinska novela in pripoveduje o begu zadnje luteranke s Kranjskega ter se vrši leta 1615. — Druga novela »Njene oči«, ki jo je napisal P. Mubi (menda tudi P. Bohinjec) se godi v najnovejšem času in se nanaša na oči kobile Iskerce; obravnava pa tudi socialno vprašanje, če sem črtico prav razumel.

I. C.

Presveta Evharistija. Molitvenik v spomin na XXIII. evh. kongres na Dunaju l. 1912. Sestavil dr. G. R., duhovnik krške škofije. Izdala in založila Družba sv. Mohorja. 1915. Ta molitvenik obsega uvod (2 str.), mnogovrstne razprave o presv. evharistiji (str. 1—146) ter običajne molitve. Jedro molitvenika so str. 5—146.